

Česko-lužický věstník

číslo 10 / říjen 2016

ročník XXVI

Jiří Suchý

Včera neděle byla

Včera neděle byla
Včera byl hezký čas
Včera neděle byla
Za týden bude zas

Nikdy bych nevěřila
Že se to může stat
Včera neděle byla
Řekl že mě má rád

Poslal mi úsměv letný
Tolik nesmělý byl
Počkal si až se setmí
A pak mě políbil

Láska celý svět mění
Všechno je jinačí
Zima studená není
Tvrdá mez netlačí

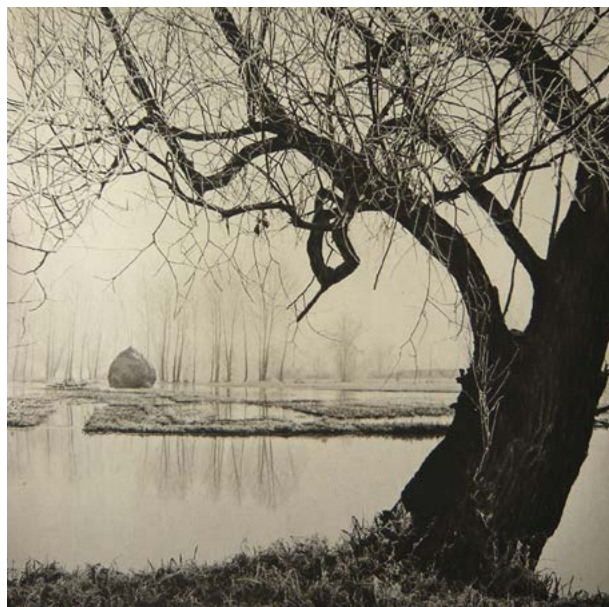
Wcora njezela była

Wcora njezela była
jo, a bě kšasny čas.
Ak jo njezela była,
žycymy seb' ju zas.
Ruku w ruce smej glucnej
se pšechojzowałej,
potom smej sebje wobej
lubosći wuznałej.
Cakałej smej na změrki,
kšušē se žaržałej,
dych jo zdał se nam słodki,
ako se poškachmej.
Lubosć ceły swět změní,
wšykno jo hynakše,
zymski wětšyk jo lětni,
wšykno je rědnjejše.
Wcora njezela była
jo, a bě kšasny čas.
Ak jo njezela była,
žycymy seb' ju zas.

Wčera njezela była

Wčera njezela była
je, a bě krasny čas.
Kaž je njezela była,
přejemoj sej ju zas.
Ruku w ruce smój zbóžnaj
so přechodžowałoj.
Potom smój, samajlutkaj,
lubosć sej wuznałoj.
Čakałoj smój na směrki,
kruće so džeržalałoj.
Dych je zdał so nam słodki,
jakož so košachmoj.
Lubosć cyły swět změní,
wšitko je hinaše:
Zymski wětřik je lětni –
mjezy wšē přemóže.
Wčera njezela była
je, a bě krasny čas,
kaž je njezela była,
přejemoj sej ju zas.

*Kupka sena na zaplavené louce, foto Erich Rinke,
Mein Spreewaldbuch, Dresden 1954, obr. 131*

Originál textu Včera neděle byla je převzat z prvního výboru textů Jiřího Suchého (jeho pětáosmdesáté narozeniny si tímto připomínáme), který pod názvem Klokočí (Písničky 1954–1963) vyšel roku 1964 v edici Klub přátel poezie nakladatelství Československý spisovatel. Překlady – do dolnolužické i hornolužické srbštiny od Ludwika Koly – jsou převzaty z knihy K rejam a zabawje (sběrka serbskich šlagrowych tekstow), již rovněž roku 1964 vydal v Budyšině Dom za serbske ludowe wumělstwo. Překlady českých textů, a to nejen od Jiřího Suchého, ale třeba od Vladimíra Dvořáka, Jaromíra Hořce nebo dokonce Zdeňka Borovce, z nich tvoří ne nepodstatnou část. Dokládají tak přirozenost, s jakou ještě před půl stoletím lužickoserbská kultura čerpala z české.

Z DOMOVA

➤ **Dne 8. září se v Krajské vědecké knihovně v Liberci konala vernisáž výstavy lužickosrbských krojů.** Na asi dvaceti panenkách (a panáčcích), vysokých půl metru, jsou představeny sváteční kroje z katolické oblasti, Slepska, Wojerec i Blat ze sbírky Moniky Cyžové. Společně s výstavou bylo zveřejněno mnoho starých fotografií a několik panelů věnovaných především rodině Krawcových (Bjarnat Krawc, Hanka Krawcec), kteří žili v severočeském Varnsdorfu. Panely jsou napsány hornolužickosrbsky a návštěvníci liberecké knihovny si tak mohou prakticky ověřit podobnost lužické srbštiny s češtinou. Na vernisáži byl přítomen vedoucí školského odboru libereckého kraje Ivan Langer i zástupkyně primátora města Liberce. Zúčastnili se také mnozí významní Lužičtí Srbové jako Jurij Luščanski, Clemens Škoda, či zástupce Domowiny Bjarnat Cyž. Po úvodních proslovech přednesených v češtině, ať už mluvili domácí nebo hosté z Lužice, následoval koncert dětské skupiny Jablůňka ze Základní školy Jabloňová v Liberci pod vedením Jana a Lenky Prchalových. Monika Cyžova měla k ruce asistentku, obě dvě byly oblečeny do katolického kroje, na sobě tak názorně ukázaly rozdíly mezi dívčím a ženským krojem. Libereckou knihovnu navštěvuje velké množství lidí, takže předpokládaný dosah akce je značný. Výstava byla otevřena do konce září a vztahovala se k ní i přednáška manželů Cyžových „Lužice krojů a tradic“ v úterý 20. září ve velkém sále liberecké knihovny.

David Krčmařík

➤ **Evropská cena pro varnsdorfskou knihovnu**

V pátek 23. září převzali představitelé Městské knihovny Varnsdorf v Drážďanech Saskou evropskou cenu za rok 2015. Ocenění uděluje Evropské hnutí Sasko (Europäische Bewegung Sachsen e. V.) za významnou přeshraniční spolupráci upevňující jednotnou Evropu. Jde o prvního zahraničního laureáta v historii hnutí. Varnsdorfští cenu získali za dlouhodobou podporu lužickosrbské kultury. V důvodové zprávě bylo uvedeno pořádání svátku lužickosrbské poezie ve Varnsdorfu v letech 1997 až 2015 a především rozsáhlý tříletý projekt v rámci programu Cíl 3 (2010–2013), zaměřený na podporu a propagaci lužickosrbské kultury v České republice. V uvedeném období knihovna mj. vydala 23 drobných i větších publikací s lužickosrbskou tematikou. Všechny tyto aktivity byly realizovány ve spolupráci se Zwjazkem serbskich wumělcow.

Cenu z rukou prezidentky hnutí EBS Andrey Domboisové převzala ředitelka

Diplom pro varnsdorfskou knihovnu

Městské knihovny Varnsdorf Ilona Martínová, která po děkovném projevu představila knihovnu a její aktivity v obsáhlé videoprezentaci. V rámci programu zazněly lužickosrbsky a česky přednášené ukázky z tvorby básníka Benedikta Dyrlicha v podání koordinátora projektu Milana Hrabala. Po skončení oficiální části programu jeho účastníci setrvali v přátelských rozhovorech o možnostech budoucí spolupráce.

mhra

Z HORNÍ LUŽICE

➤ (SN 5. 9., 9. 9.) **10. mezinárodní výtvarný seminář v Miločicích byl plný kreativity.** Třináct umělců z domova i ze zahraničí tvořilo během dvou týdnů sochy ze dřeva, žuly nebo z kovu. Akce vyvrcholila v neděli 4. září, kdy návštěvníci mohli obdivovat skulptury a plastiky, jakož i zažít zábavný program s dechovkou z Heřmanic a hudbou Měrcína Weclicha a Móniky Klesec. Seminář tradičně organizoval spolek Kamjenjak.

➤ (SN 6. 9.) **Iniciativa pro lužickosrbský parlament uspořádala veřejnou besedu v pondělí 5. září.** Setkání se konalo v budovském Kamenném domě pod heslem „Na demokracii se zvaží: Serbski sejm – přeni parlament Serbow“ (Odvázat se demokracie: Lužickosrbský sněm – první parlament Lužických Srbů). Diskutovalo se kromě jiného o rozměru politické moci, kterou by mohl mít lužickosrbský parlament. Dalšími důležitými tématy byly například lužickosrbský jazyk v nových médiích nebo zaru-

čení možnosti užívat lužickou srbštinu na vysoké úrovni.

➤ (SN 13. 9.) **Pavel Šlechta vyučuje hornolužickou srbštinu na základní škole v Hodžiji.** Dosud vyučoval v Lužici pouze češtinu, v loňském školním roce pak jednu hodinu týdně učil prvňáčky v hodžijské škole, která nefunguje systémem 2plus, ale lužická srbština se tu vyučuje jako cizí jazyk. Na přání rodičů byla dotace hodin rozšířena a i vedení školy doufá ve vzrůstající zájem – nyní lužickosrbské kurzy navštěvuje 48 ze 172 žáků školy.

➤ (SN 19. 9.) **Zejlerovu cenu za lužickosrbský jazyk obdržela v pátek 16. září slavistka dr. Irena Šerakowa.** Byla oceněna za svou „spolehlivou, vytrvalou a obsáhlou práci pro správné používání lužickosrbského jazyka v nejrůznějších oblastech písemnictví“. Saská ministryně pro vědu a kulturu dr. Eva-Maria Stangeová (SPD) jí předala cenu v muzeu sakrálního umění v Kamenci. Udělení ceny patří k akčnímu plánu zemské vlády z roku 2012 na pobídku a oživení užívání lužickosrbského jazyka.

➤ (SN 26. 9.) **Hned dvě jubilea oslavili v pátek 23. září na Njepilově statku v Rowném.** U příležitosti 250. výročí narození významného rodáka Hanza Njepily a sedmdesátého výročí založení rowenské domowinské župy zorganizovali členové spolku Njepilův statek a tamní župy Domowiny slavnost, na níž poctili významné členy Domowiny, jakož i nejděle aktivní členy, a vzpomínali na svou činnost v Rowném v posledních sedmdesáti letech.

Z DOLNÍ LUŽICE

➤ (NC 7. 9.) **Škola dolnolužickosrbského jazyka a kultury (Šula za dolnoserbšku rěc a kulturu) zahájila výuku v podzimním semestru.** Tato nástupkyně někdejší Ústřední dolnolužickosrbské jazykové školy v Dešanku vznikla roku 1992 jako samostatný odbor Lidové vysoké školy (Volks-hochschule – veřejně prospěšné zařízení pro vzdělávání dospělých a další vzdělávání) v Chotěbuzi. Aktuálně nabízí 29 kurzů v různých místech Dolní Lužice, ve kterých si frekvenci zdokonalí jak jazykové dovednosti, tak znalost realíi, a vedle nich také bohatý doprovodný program – tematické výlety a semináře. Účastníci se seznámí s lidovými kroji, místními názvy i s menšinovou politikou SRN. Kromě dolnolužické srbštiny lze na škole studovat také polštinu, a to v 11 kurzech s různou obtížností.

➤ (SN 19. 9., 28. 9.) **Místo jednatele Domowiny převezme Marko Kowar.** Oznamilo to předsednictvo Svazu Lužických Srbů Domowina v sobotu 17. září v Chotěbuzi. 1. ledna 2017 převezme funkci po

jednateli Bjarnatu Cyžovi, který odchází do penze, a bude ji vykonávat sedm let. Doposud byl Kowar referentem ekonomických a infrastrukturních záležitostí Domowiny a v letech 2011 až 2014 působil jako ředitel Lužickosrbského národního souboru v Budyšině.

► (NC 21. 9.) **Na Blatech se staví tradiční stohy.** V Kosowé (německy Bürgerfließ) působí občanská iniciativa, která se snaží udržovat místní krajinu. Její členové seka-

jí louky, vyřezávají náletové dřeviny a suší seno stejně jako kdysi jejich rodiče a prarodiče. Nejen z praktických důvodů, ale také pro zachování tradic i pobavení návštěvníků staví stohy. Místní způsob stavění stohů někteří znají ještě z dětství, ale mladší generace by jej už jinak mohla zapomenout.

► (NC 28. 9.) **Památník bývalé obce Liškowa je nutné přemístit.** Na místě někdejšího Liškowa je nyní povrchový důl Chotěbuz-Jih. V sedmdesátých a osmdesátých

letech byla obec postupně odtěžena a v roce 2013 byl poblíž dolu odhalen pomník, který ji měl připomínat. V souvislosti s plánovaným zaplavováním dolu a vznikem Chotěbuzského jezera hrozí sesuvy půdy. Bývalí obyvatelé Liškowa spolu s župou Domowiny Dolní Lužice a s městem Chotěbuzi se snaží získat nový pozemek, na který by bylo možné památník umístit.

Ze Serbských Nowin podává Alena Pawlikec, z Nowého Casniku Josef Blažek.

TÉMA

Lužičtí Srbové v prusko-rakouské válce 1866 (dokončení)

Odras prusko-rakouské války v lužickosrbské literatuře

Zuzana Bláhová-Sklenářová

Reflexe války 1866 v lužickosrbské literatuře dosud čeká na zpracování. Je však otázkou, kolik materiálu se případnému badateli podaří shromáždit. Lužičtí Srbové neměli mnoho času, aby tuto válku „trávili“, pro ně byla pouze jednou v řetězu válek spojených s mocenským etablováním Pruska – mezi konfliktem o Šlesvicko-Holštýnsko 1864 a prusko-francouzskou (či německo-francouzskou) válkou 1870–1871. Ta spolu se sjednocením Německa jistě značně zastínila památku předchozích bojů.

Rukopisné zprávy lužickosrbských katolických studentů žijících v Lužickém semináři zachycují fungování studentského spolku Serbowka.¹ Shromáždění se konala jednou týdně a většinou se na nich přednášelo a diskutovalo o slavistických tématech. I na XXXI. schůzi 27. května 1866 starosta spolku Michal Róla (1841–1881, pozdější kaplan lužickosrbského katolického kostela v Budyšině) hovořil o slovanské mytologii. Školní rok však tehdy skončil jinak, než studenti čekali. Vypsanou rukou Michala Róly, který kroniku spolku vedl, je s datem 10. června připsáno za protokol poslední schůze:

„Nevěděli jsme, že se 27. května sejdeme na srbské hodině letos naposledy, protože minulou neděli na ni nebyl kvůli božítělovým procesím vůbec čas a dnes jsme se na ni už nepřipravovali: stojíme na prahu války! Kdo ví, zda se v Praze dočkáme příští neděle? Na gymnasiu už složili všechny zkoušky, naši dva letošní maturanti se už včera, poté co dobře obstáli u zkoušek, vrátili domů, a vše ukazuje na to, že gymnasium bude ještě tento týden zavřeno! Pán Bůh chraň nás Sasy, smiluj se nad ubohou Lužicí, které hrozí válečné útrapy nejvíce! S těžkým srdcem se vrátíme domů, co tam na nás čeká, kdy zase půjdeme do Prahy, to sám Bůh ví! Víme jen to, že z našich srdcí nikdy srbská vlast nezmizí, ať už si s námi válečné štěstí či neštěstí bude zahrávat, jak bude chtít. Až se nám zlatý mír znova vrátí, tím čerstvěji a čileji přiložíme ruku k započatému dílu a podle možnosti je svou prací napravíme, cokoli snad v blízké době válečné šílensství zničí. (...)“

Zatím nám není známa lužickosrbská próza o válce 1866, předmětem tohoto pojednání bude tedy pouze tvorba básnická. Nejvýznamnějšími památkami lužickosrbské poezie, které vznikly již v následujícím roce, jsou básně **Handrije Zejlera**² (1804–1872). Syn chalupníka v saské Horní Lužici vystudoval evangelickou teologii v Lipsku a pro nedostatek míst v Sasku se stal farářem v Łazu v pruské Horní Lužici, kde působil až do smrti. Jako duchovní byl oblíbený, pokrokový a aktivní. Jeho básnické dílo je velmi obsáhlé, formálně jde většinou

o ohlasy lidových písní, lyrické i epické skladby jak drobné, tak několik větších cyklů; řada jeho skladeb zlidověla a zpívají se dodnes. Mezi ně patří příležitostná balada *Padlý u Sadové* (viz ČLV 7-8/2016).

Poprvé byla otištěna anonymně v SN č. 2 z 12. ledna 1867 na s. 11 pod názvem *Panjeny pola Ssadoweje*, a to jako „lidová z Bjedričec“. Zde se nepíše, že by šlo o píseň (ačkoli forma tomu odpovídá a zřejmě se to považovalo za samozřejmost), chybí „nota“ i refrén. Proč Zejler – předchozí redaktor SN! – nebyl uveden jako autor, nevíme, snad proto, že byl nyní pruským občanem a opatrný Smoler se chtěl vyhnout potížím. V prvních Sebraných spisech³ je však zařazena bez pochybností. Teskný nápěv připomínající vojenské trubačské signály podtrhuje prostá slova příběhu o hochovi, který musil opustit nevěstu, odjet do Poznaně k vojsku, a byl smrtelně raněn první kulkou bitvy, které se z pruského pohledu říká „u Sadové“; před smrtí žádá kamaráda, aby jeho nevěstě podal zprávu, že padl. Poslední dvě sloky v *Sebraných spisech* z neznámého důvodu nejsou a text je puristicky upraven – např. „**Hdžež** wulke khěže su“ (m. Tam), „**Tam wjednik** z woknom hladaše“ (m. Gen'ral tam...); popis uniformy-munduru („a woblec so **montirowku**, tu módru kralowsku!“) je v rámci vypouštění germanismu upřesněn: „A woblec so **tu čerwjenju** / A módru kralowsku!“. Píseň se stala populární, obsahoval ji např. *Towaršny spěwnik*.⁴ Nápěv se uvádí vždy jako lidový, je však známo, že Zejler měl velké hudební nadání a skládal ke svým básním nápěvy častěji.

Je otázkou, kde vzal Zejler inspiraci k této písni. V německém fondu vojenských písní bychom našli podobné,⁵ vzácný doklad z českého prostředí podala Marie Šulcová⁶: 29. června ráno před bitvou u Jičina prý v železničském hostinci zpívali rakouští myslivci píseň o padlém vojákovi, který prosí kamaráda, aby předal jeho dívce prsten a zprávu o jeho smrti. Velmi pravděpodobně jde o starší putovní látku, protože takové situace se ve válkách opakovaly, tyto písně oslovovaly stále další generace – a také se nezřídka „recyklovaly“.

³ *Handrija Zejlerya zhromadzene spisy. Přeni zwjazk. Mjeńše basnje a pěsnje I*, s. 208. Ed. Ernst MUKA, Budyšin 1883. Dostupné on-line: <http://archive.org/stream/zhromadenespisy00zejlgoog/zhromadenespisy00zejlgoog_djvu.txt>.

⁴ *Towaršny spěwnik za serbski lud*. Ed. K. A. FIEDLER. Budyšin 1878, s. 176. Moderní *Towaršny spěwnik* (edd. Jan BULANK a Jan HANDRIK, Budyšin 1980, s. 282–284) přebírá až na jednu nepodstatnou výjimku doslovně původní text ze SN. V nejnovějším vydání TS již píseň není.

⁵ Např. <<http://www.volksliederarchiv.de/text1220.html>>, jen o několik let mladší, ale v jiném rozměru veršů – k tomu ovšem srov. soudobou <<http://www.volksliederarchiv.de/zu-sedan-auf-der-aue/>>.

⁶ Marie ŠULCOVÁ: *Dvě studie (Jičínská katastrofa 1866; K. H. Mácha)*. Kruh přátel muzea Varnsdorf 2002, s. 30.

¹ Serbowka I, 1865/1866. ISSN 1802–2014.

² Antonín FRINTA: *Lužičtí Srbové a jejich písemnictví*. Praha 1955, s. 65–68.

Později Zejler složil ještě jinou podobnou baladu, v té se však voják ke své milé šťastně vrátí. Je to skladba *Wonješko lubeje* (Vonička od milé).⁷ Forma i nápěv jsou stejné jako u *Padlého u Sadové* (uvedeno je „na známou notu“, a zde již refrén nechybí). Přece jen již uplynul více než rok a bylo třeba se obrátit od smutku k životu.

Náročnější lyrická báseň *Kralowej Hradec* se v rukopisech dochovala v několika variantách; podobu trojdielného cyklu ustavila moderní edice Zejlerových sebraných spisů.⁸ Líčí strašlivou zkázu, bitevní vravu a triumf smrti.

I. část je složena ve formě *Padlého u Sadové*:

Što howri tam a céhnje
we ličbě neskónčnej,
kaž njewjedro so lehnje
na Hradec Kralowej?

...
So člowske bydla pala
a žně so zahubja,
a z kura, kiž so wala,
smjerc zuby woščerja.

...
Ach ně, dvě wójsce tudy
moc swoju měrještej,
a spomnič budža ludy
na Hradec Kralowej.

...

Co vře tam, z dáli táhne
za množství nesčetné,
jež jako bouře padne
na Hradec Králové?

...
Stavení oheň pálí,
žně v polích ztraceny,
a z kouře, jenž se valí,
smrt zuby vycení.

...
Ach ne, dvě vojska tady
měřila síly své,
vzpomínat budou všady
na Hradec Králové.

...

II. část má formu u Zejlera neobvyklou; ze dvou slok je první tvořena týmiž slovy jako začátek I. části (v otištěné variantě; rukopisných je více, obdobného vyznění), ve druhé se dramatictější rýsuje obraz přízračných žní smrti:

...
Smjerc, kiž tych žiwych hidži,
smjerc z kosu lečeč widži
Kralowej Hradec.
Smjerc syče tam, hač stona
a hač so kurja hona.
Te snopy rozpjeršene
maš chowac zhomadžene,
Kralowej Hradec!

...
Smrt živé nenávidí,
smrt s kosou letět vidí
Králové Hradec.
Smrt žne, až všechno sténá,
pole v kouř zahalená.
Hle, rozházené snopy,
ať svážení se chopí
Králové Hradec!

III. část se vrací k původní písňové formě; bitva je dobojována, mrtví pohřbeni, nelze však zapomenout: padlým je třeba postavit kříž a vyprávět o jejich statečnosti.

Poslední ohlas královéhradecké bitvy je – pro Zejlera typicky – parafráze lidové písně, známé *Měla jsem holoubka*⁹. Holoubek zde představuje mládence, který padl v bitvě a jeho milá ani neví, kde je pochován.

Zcela neznámé zůstávají naopak dvě básně otištěné v SN: jednak *Válečná vzpomínka jednoho saského vojáka* od Jana Mikanje, autora „dopisové reportáže“ (představené v ČLV 9/2016), a lyrická báseň *Na row našich padnjnych serbskich bratrow*, již věnoval k prvnímu výročí války redaktor Smoler.

Mikanjova skladba (SN 45 z 10. října 1866, s. 351) je typickou ukázkou lidového básnictví. Má jako obvykle písňovou formu. Oslavuje statečnost saských vojáků a velení korunního prince Alberta v bitvě u Hradce Králové i při ústupu, odsuzuje dezercy italských vojáků; v závěru se zbožně obrací k nebesům s prosbou o ulehčení utrpení umírajících, o šťastný návrat domů a o obnovu řádné vlády saského krále.

⁷ SN č. 49 ze 7. prosince 1867, s. 387; *Handrija Zejlerja zhomadžene spisy* (viz pozn. 3), s. 218–220.

⁸ *Zhomadžene spisy Handrija Zejlerja II.* Ed. Lucija HAJNEC, Budyšin 1975, s. 180–182, 306–309..

⁹ *Zhomadžene spisy Handrija Zejlerja II.*, s. 187 opět pod názvem *Kralowej Hradec*; vyšlo v časopise Lužičan 1869, č. 5, s. 65.

So žita zybolachu
na zemi na českéj
a ludžo w měrje spachu
na zemi slowjanskej:
dha sołobik tón drobny
tak zrudnje zanjesy
a skórzžbne hłosy swoje
wón k njebju pozběhny.

...
A jako ranje swita,
dha wšo so mjerwješe,
na tři sta tysac kita
te hory hradecke.
A saski wojak swěrný
je přenju kulku slať
a cyły džen přeměrný
we horcej bitwje stať.

...
A před Kralowej Hradcom
naš krónprynz pozasta
a swoje wulke štuki
na Pruskich zwobroča.
Tak wón jich horje dđerži,
hač wšitkcy překroča
přez twjerdžiznu a Łobjo
štož k Saksam přištuša.

...

Už klasy dozrávaly
na zemi na české
a lidé v míru spali
na zemi slowjanské:
však slaviček tu drobny
tak smutně zazpíwal
a hlásek swjž žalostný
až k nebi pozdwihal.

...
A ráno za svítání
se všecko vojsko hne,
na tři sta tisíc brání
ty hory hradecke.
A saský wojak věrný
pak první ránu dal
a po celý den pevný
tam v ohni v bitvě stál.

...
A před Králové Hradcem
princ Albert zastavil
a svoje těžké kusy
na Prusy obrátil.
Tak nahore je drží,
než všichni překročí
Labe a pevnost také,
kdo k Sasům přísluší.

...

Tento Jan Mikanja by podle stylu a podle náznaků ve svém textu mohl být totožný s autorem „Dopisu z jižní Ameriky“, otištěného v SN č. 29 z 18. července 1863 na s. 227.¹⁰ Pisatel sděluje zájem o korespondenci s redaktorem Smolerem a o zaslání SN, nabízí také reportáže z plavby i o zdejších prosperujícím chovu ovcí. Píše o sobě: „*Já sám jsem Srb a můj otec je živnostník [tj. menší rolník] v Malečićích [u Wósporka, východně od Budyšina]. Sloužil jsem jako ovčák na různých velkostatech okolo Budyšina, poslední 4 léta u pana Kinda v Malém Budyšině, odkud jsem šel jako ovčácký mistr na takzvanou estancii Poronguitos v Buenos Aires k panu Stegmannovi a 26. dubna 1859 jsem odjel z vlasti.*“ Smoler mu v připojené poznámce děkuje a slibuje SN zasílat. „*Také Vás prosím, abyste mne občas potěšil takovými dopisy, jak slibujete, abych je mohl dát otisknout.*“

Zdá se tedy, že se podařilo vystopovat našeho reportéra z války 1866. Protože žádné slíbené reportáže z Argentiny nevyšly, dá se soudit, že Mikanja se pak mohl vrátit do Evropy. Jisté je, že náš Jan Mikanja, tehdy ve válce o Šlesvicko a Holštýnsko „*voják 2. kompanie 15. batalionu a důstojnický sluha*“, byl koncem července 1864 oddán u sv. Petra v Budyšině (evang.) s Madlenou Juršec, kterou už známe jako jeho ženu z válečných dopisů 1866, a tak se přiznal do Budyšina.¹¹

Na závěr uvedme báseň **Jana Arnošta Smolera**, která vyšla v SN 27 ze 6. června 1867 na s. 213. Zde je na ukázkou přeložena první a šestá-poslední sloka:

Daloko wot wótcnoh' kraja ležiće při wašich brónjach,
Ležiće při wašich swěrných towaršach a wašich konjach.
Daloko wot wótcnoh' kraja, daloko wot wašoh' krala,
Daloko wot wašich lubyh, kotrymž syłyzy w wočach pala.
(...)

Prošmy Boha, zo wón z hnadu na te krawne pola hlada,
Zo nej' darmo tejko Serbow žadała ta hrozna zwada.
Zo z tej krwje by přichod rodził tež za nas džen zboža młody,
Haj za Serbow nowy korjeń, nowe hałzy, nowe plody!

¹⁰ SN č. 31 z 30. července 1864, s. 246. Dostupné on-line: <http://www.serbski-institut.de/mat/dnlarchiv/sn_1863_829.pdf>. Mikanja tedy sloužil u tělesné brigády stejně jako v roce 1866. Svatbu snad zdržela válka, resp. válečná pohotovost, ačkoli Mikanja se tažení neúčastnil (viz SN 3 ze 16. ledna 1864, s. 20; mezi otištěnými válečnými dopisy také nejsou žádné od něho). Snoubenci měli totiž silně na čase – již 22. října informují SN (č. 43, s. 344), že v témže kostele byl pokřtěn Mikanjův syn Bohumil Cyril.

¹¹ Dostupné on-line: <http://www.serbski-institut.de/mat/dnlarchiv/sn_1864_833.pdf>.

Daleko od rodné země ležíte ve hrobech černých,
Vedle zbraní svých a koní, vedle kamarádů věrných.
Daleko od rodné země, daleko od svého krále,
Daleko i od svých milých, kteří pro vás slzí stále.
(...)

Prosme, kéž Bůh na krvavá pole sešle milost svoji,
Aby tolik Srbů darmo nepadlo v tom hrozném boji.
By z té krve vzešel také pro nás nový úsvit štěstí,
Nový kořen by z ní Srbům rostl a moh' plody nésti!

KNIHY

Horní Lužice a Lužičtí Srbové pohledem ze tří světových stran:¹²

Krzysztof FOKT – Łukasz TEKIELA – Waldemar BENA – Daniel KOREŠ, *Wademecum historii Górnych Łużyc*, Lubáň, Południowo-Zachodnie Forum Samorządu Terytorialnego „Pogranicze“, 2010, 290 s., ISBN 978-83-925200-4-7;
Winfried MÜLLER – Lars-Arne DANNENBERG – Edmund PECH – Sven STEINBERG, *Oberlausitz (Kultur-Landschaften Sachsens 4)*, Dresden – Leipzig, Edition Leipzig, Sonderausgabe für die Sächsische Landeszentrale für politische Bildung, 2011, 192 s.;
Les Sorabes aujourd'hui (Revue des études Slaves 85, fasc. 2), Paris, Eur'orbem – Institut d'études slaves, 2014, 404 s., ISSN 0080-2557.

Knih a článků věnovaných Horní Lužici v posledním čtvrtstoletí, ve srovnání s dobou před rokem 1989, potěšujícím způsobem přibývá. Vycházejí nejen z dlouhé tradice zájmu jazykovědného či národopisného, silí i zájem historiků. Některé práce ovšem sledují spíše popularizační cíle a příliš nezohledňují aktuální bádání, které se rozvíjí v různých geografických kontextech. Někdejší „vedlejší země“ České koruny, a s ní i Lužičtí Srbové, přitahuje v každém případě pozornost nejen ve státech, k nimž dnes území historické Horní Lužice náleží – tj. v Polsku a Německu – ale také v České republice či v západní Evropě, jako ve vzdálené Francii, a to zejména svou jazykovou pestrostí, ale i pozicí regionu „na průsečíku kulturních vlivů“.

Badatelskou atraktivitu Horní Lužice dokládají tři publikace vydané v rozmezí pěti let, jež zároveň zastupují různé druhy současného zájmu o Horní Lužici a reprezentují i tři různé typy regionální historie: jednak zájem „zdola“, přímo z východní Horní Lužice (*Wademecum*), založený vědecky, ale s popularizačním a didaktickým zacílením, dále zájem „shora“, vlastně politicky usměrnovaný interes podnikníky saskou vládou (*Oberlausitz. Kulturlandschaften Sachsens*) a nakonec zájem čistě vědecký, filologický, literárněvědný a etnografický (*Les Sorabes*).

Datem vydání nejstarší je práce mladší generace polských historiků, spjatých s východní částí Horní Lužice, kteří se – mj. ve spolupráci se *Stowarzyszeniem Miłośników Górnych Łużyc* sídlícím v Lubáni (dříve německy Lauban) – systematicky věnují dějinám tohoto regionu, jenž se po druhé světové válce octl po stanovení hranice Nisa-Odra na území Polska. Historicky této oblasti věnovala města Zhořelec a Lubáň a dnes odpovídá v podstatě okresu (powiatu) zhořeleckému a lubáňskému. Jeden z autorů Łukasz Tekiel a Daniel Koreš působí ve výzkumných institucích ve Vratislavi. Kniha vznikla do jisté míry na objednávku – vytváří vlastně dějiny regionu pro mládež, která tu žije. To má ovšem svoje úskalí: polská Horní Lužice je v publikaci někdy zaměňována s Horní Lužicí jako celkem. Dnes polským hornolužickým okresům (tj. někdejší *zemi nad Kwisou*, která tvořila jistý svébytný celek, např. jako část území Jindřicha Javorského v první polovině 14. století) je tu rozhodně věnována prvořadá pozornost, na úkor např. Budyšínska.

Výklad se ovšem neomezuje pouze na dějiny polské Horní Lužice, často musí, zejména v pasážích o pravěku či středověku, sáhnout i k vývoji celé Horní Lužice. Poněkud uměle se hlavním městem tohoto celku stává Lubáň; toto zaměření na východní Horní Lužici, zejména pokud jde o středověk a raný novověk, obraz regionu zkrsluje, respektive zploštuje.

Na druhou stranu je cenné, že autoři nepíší ani jen dějiny zdejších Němců, ani jen dějiny vždy slovanského území, jak tomu na půdě tzv. *ziem odzyskanych* ve druhé polovině 20. století často bývalo. Vycházejí důsledně z regionální perspektivy a věnují se tedy i dějinám českých exulantů, židovské menšiny či Lužických Srbů (ačkoli to může být právě s těžištěm výkladu na dnešní Lubáňsko historicky poněkud matoucí).

Cenné jsou zejména pasáže věnované dějinám 17.–18. století s důrazem na hospodářský a náboženský vývoj a důsledky třicetileté války, a dále 20. století, především pak osudům regionu za druhé světové války a po ní. Text se opírá často o dosud nevyužitý archivní materiál, zejména z někdejšího lubáňského městského archivu, který je dnes uložen v pobočce Státního archivu ve Wroclawi sídlící v Bolesławci. Dějiny regionu čtenáři zpřístupňuje věcně, bez větších omylů a dokresluje je řadou bohatých příloh mapových, textových i obrazových. Cenná jsou i vysvětlení jednotlivých pojmů v průvodních rámečcích vedle hlavního textu (jako např. husitství, zohledněn je tedy i bohemikální kontext vývoje regionu), takže kniha jistě splňuje svůj v prvě řadě didaktický účel.

Věcně problematičtější se jeví druhá recenzovaná práce vzešlá z pera drážďanských historiků. Kniha se zabývá Horní Lužicí jako celkem a pozornost věnovaná jednotlivým jejím částem je dosti vyvážená. Obsahově však publikace nepřináší mnoho nového, spíše upevňuje některé tradiční pohledy na Horní Lužici jako zemi dvou národů, zemi s dominujícím městským prvkem, silnými, autonomními stavy ap. Jednotliviny z dějin oblasti (např. příběh Korvínova hejtmána Jiřího ze Steinu) vytlačují soustavnější výklad např. o vládě Jagellonců, již v souvislosti s regionem zůstává historiografie dosud mnoho dlužna. Na druhou stranu je cenné, že autoři pracují s pojmem Česká koruna a zohledňují při výkladu hornolužických dějin bohemikální souvislosti. Přesto je ale „habsburské“ století a nástup reformace vyloženo spíše z perspektivy říšské. Také *Pönfall* hornolužických měst je vnímán spíše jako regionální záležitost, v duchu tradičního příběhu silných a roku 1547 pokořených měst (Karlheinz Blaschke), bez souvislosti českých. V souvislosti s dějinami 16. století autoři opakovaně zdůrazňují slabost královské moci v Horní Lužici, která je přinejmenším v případě vlády Ferdinanda I. (1526–1564) dosti sporná.

Kniha je vybavena velmi bohatou obrazovou přílohou. V tomto žánru publikace lze jistě autorům odpustit drobné nepřesnosti či zjednodušení (např. ve výkladu o ochranovské jednotě); problematičtější je celkové pojetí, absence nového výzkumu a upevnění starších topos. Škoda také je, že v seznamu literatury není uvedena jediná práce českého badatele, byť třeba v německé verzi. I polské bádání je zastoupeno jen sborníkem historika umění Tomasze Torbuse, působícího ovšem v Lipsku.

Zcela z jiného kontextu vyrůstá svazek francouzské slavistické *Revue des études slaves* nazvaný *Lužičtí Srbové dnes (Les Sorabes aujourd'hui)*. Mezinárodní a mezioborová revue, založená již roku 1921, vychází v současnosti třikrát do roka díky *Institute des études slaves* (Ústavu slovanských studií, založenému roku 1919 díky slavnému historikovi s bohemikálními zájmy Ernestu Denisovi, s podporou československé a jugoslávské vlády). Publikuje texty slavistů z celého světa, a to z oborů filologie, historie, literární vědy, ale i moderní lingvistiky, historické antropologie, etnologie atd. Zaměřuje se primárně (podle webové prezentace editora) na „jinou Evropu“, která vstoupila do Evropské unie roku 2004, stejně jako na oblast běloruskou, ruskou a ukrajinskou. Jednotlivá čísla *Revue des études slaves* jsou vymezena tematicky na jednu zemi, historické období či kulturní fenomény – ovšem tematika Lužických Srbů a Lužice se ne-

¹² Tato „trojrecenze“ vychází z autorova textu uveřejněného pro časopis *Historie – Otázky – Problémy* 7, 2015, č. 1, který upravil pro účely ČLÚV.

objevuje na tomto fóru a vůbec ve frankofonním prostoru příliš často (jistou výjimku tvoří např. práce historika Jeana-B. Neveuxe *La Lusace, terre de transition, de la paix de Prague (1635) à nos jours*¹³).

Na jednu stranu může středoevropského čtenáře potěšit, že publikace věnovaná osudům, jazyku a kultuře nejmenšího západoslovanského národa mohla vyjít v prestižní revue s mezinárodním rozšířením a ve francouzštině, na druhou stranu je kniha typická pro sorabistickou produkci 20. i 21. století: sleduje takřka výlučně záležitosti literární a jazykovědné, bez širšího zdůvodnění kontextu historického. Badatelé se tu tedy věnují různým specifikům lužické srbštiny, např. anglický příspěvek Rolanda Martiho sleduje „obtížné lingvistické soužití“ horní a dolní lužické srbštiny. Nicole Dołowy-Rybińska se vyrovnává s ideou Lužických Srbů jako „vzorové minority“ – ukazuje problémy hospodářsky slabé Lužice, v níž lužickosrbské instituce fungují dosti konzervativně a z níž mladí lidé odcházejí za prací mimo region, takže se oblast jistě nemůže vyrovnat progresivnějším minoritám západní Evropy. Většinu příspěvků tvoří francouzské stati známých současných sorabistů, které spíše shrnují jejich dlouhodobé bádání, než aby přinášely nové výsledky. Tak Ludwig Ela popisuje normování současného právního a politického postavení Lužických Srbů počínaje sjednocením Německa, intendant lužickosrbských evangeliků Jan Malink podává stručný historický přehled o luteránství u Lužických Srbů a o jeho současné situaci, s jasným zdůvodněním v luterské tradici, Měrćin Wałda zase podává podrobný přehled o lužickosrbském „katolickém jádru“, Ludmila Budarjowa o projektech *Witaj a 2plus* zaměřených na revitalizaci lužické srbštiny. Cenné jsou historické studie o vydavatelství Domowina od roku 1947 do současnosti (Marka Maćijowa) a o hornolužickosrbském tisku (Alfons Wićaz). Knihu doprovázejí recenze dvou publikací asi nejznámějšího lužickosrbského prozaika současnosti Bena Budara, které literárně zpracovávají období konce druhé světové války v Lužicích, osudy lužickosrbských vojáků, kteří museli bojovat ve wehrmachtu, a svědectví žen, které válku prožívaly v zázemí.

Kniha jistě aktualizuje sorabistické bádání na nejnovější stupeň a je nesmírně cenné, že je představuje ve světovém jazyku mezinárodnímu publiku. Škoda však, že – právě na této internacionální půdě – nebyla problematika Lužických Srbů začleněna do širších politických, zeměpisných a historických souvislostí zejména před 20. stoletím, což pokládám za dosti důležité v době, kdy je povědomí o tomto národu, jeho kultuře a jazyce dokonce i v sousední České republice dosti slabé – natož v západní Evropě, kde se stále tak často zaměňuje např. Česká republika s Čečenskou. Opět se tu tedy setkáváme s lužickosrbskou problematikou pojatou tradičně, vlastně v duchu 19. století, v duchu samostatného národa, který jako by sám, bez Němců, obýval Horní Lužici.

Jan Zdichynec

OČIMA Moniky Cyžowé

Zwjazk serbskich rjemeslnikow a předewzaćelow na ekskursiji pobyl

Kóždolětnje přewjědzemy wjadendjowsku ekskursiju, zo bychmy so wo hospodarskich naležnosćach, ale tež z kulturnym wobłukom w cuzbje orientowali. Tak pobychmy hižo w Ukrainje, Pólskej, Estiskej, Słowakskej, Brüsselu a dalších krajach Ewropy. Lětsa bě naš sasodny kraj Česka na rjedže.

Wotjědzemy štwórtk dnja 22. 9. 2016 rano z Chrósćic a dojědzemy sej jako přenje do Radworja, hdžež naš člon Tomaš Rječka swoje 60. narodniny woswjeći. Jako přeni gratulanca zaspěwachmy jemu narodninsku štučku we wjacorych rěčach.

Nětko pak spěšnje, zo bychmy wšitke předwidzane dypki w prawnym času docpěli. Dojědzemy do města Liberec, hdžež blisko hłowneho naměsta wulki škleńčany dom docpěchmy. Na městnje,

hdžež steješe něhdy Židowska synagoga, kiž so w Pogromowej nocy wotpali, steji džensa knihownja, kiž swojim 20 tysac čitarjam milion knih poskića. Kóždy dzeń wopyta tutón dom někak tysac ludži. Na lěwym boku doma je tež mała synagoga zarjadowana, kiž tamnišej Židowskej wosadze služi.

Zajimawe měsćanske wjedjenje w Libercu wobjima rjane stare twary a wosebje zajimawa bě radnica. Wona je kopija wot radnicy we Winje, jenički rozděl je, zo ma jenož 3 wěže, Winska pak 5 wěžow.

Popołdnu dojědzemy do Prahi na wiki PVA „For Arch“. Tute daja dobry přehlad wo gospodarstwje. Na tutech wikach prezentuja so někak 70 % českých firmow a zbytk přindže z Awstriskeje, Němskeje, Słowakskeje a dalších. Jedna serbska firma předstaji so na zhromadnym stejišču Rjemjeslniskeje komory z Drježdžan. Tam so tež firmy z Lipska, Kulowa, Biskopic sobu prezentowachu. Na předwječoru wobdžělichmy so na saksko-českim forumje a bórzy spóznachmy, zo maja čěscy předewzaćeljo nimale samsne problemy kaž my we Łužicy, n. př. nimaja dorost, daloce puće za wučobnikow do šule, firmowe naslědnistwo atd.

Na druhi dzeń rano podachmy so do zawoda „Škoda“ w Mladej Boleslavi. Jara zajimawe bě sčehować, kak ze železných platow na kóncu awto „Škoda“ z produkcije dže. Kóždy dzeń zhotowja tam 3.000 awtow. Zawod zaruča 26.000 ludžom džělo a plaći nadměru dobrou mzdu. Tež historiski muzej w zawodze je pšewšo zajimawy. My pak podachmy so zaso na puć a dojědzemy do wjeski Dětenice. W małej zanjesenej wsy maja hród, piwarnju z muzejom a wulku wjelbowanu korčmu za ryčerske wječory. Nic jenož jědz je po starym přihotowana, tež jednotliwe programowe dypki, kaž brjuchowa reja, show z wohenjom, stara hudźba a wosebita drasta daja začišč srjedźowěka zaso.

Za posledni dzeń našeje ekskursije předewzachmy sej złote město Prahu. Na Małej Stranje we Łužiskim seminaru witaču nas člonojo Towarstwa přećelow Łužiskich Serbow. Předsyda knjez Lukaš Novosad předstaji nam towarstwo a rozkladže z knjezom Čermarkom wěcywustojnje stawizny tuteho domu. Najwjace z našich sobustawow, wosebje z Delneje Łužicy, njeznajachu hišće tutón dom.

Džensa je w 1. poschodze zaměstnjene Sakske zastupnistwo w Praze. Knjez David Michel jako čěski staćan, kiž perfektnje němsce a čěske rěči, nam nadawki tuteje institucije rozkladže. Tak je wona k pomocy, hdyž chceš hospodarske styki do Čěskeje nawjazac abo nawopak. Jara zajimawe za nas wšěch bě potom wjedjenje z Zdeněkom Blažekom w čěskim Senace, Waldštejska zahroda, Praske Jezulatko a cyrkej swjateho Mikława. Wšitku organizaciju přewzachu člonojo towarstwa. Za přećelne witanje, informacije, hospodowanje a měsćanske wjedjenje so jim cyle wutrobnje džakujemy. Přewšo wobohaćeni, strowi a wjeseli so do Łužicy nawróčichmy. Naše wuhódnoćenje cyłkowneje ekskursije pak na kermušce w Chrósćan Jednoće přewzachmy, kiž bě z wjele lubosću župa Michał Hórnik organizowała.

Słowniček: předewzaćel – podnikatel, woswjećić – oslavit, škleńčany – skleněný, wotpalić so – vyhořet, wjedjenje – vycházka s průvodcem, twar – stavba, Win – Vídeň, wiki – trh, zde wěletrh, wjelbowany – klenutý, začišč – dojem, srjedźowěk – středověk, wěcywustojnje – řádně, kompletně, staćan – občan, nadawki – úkol, hospodowanje – pohostinnost.

ODJINUD

Proč WITAJ vážne?

Potíže s nedostatkem lužickosrbských učitelů se dostávají již i do regionálních německých novin. List *Cottbuser Rundschau*, chotěbuzská mutace deníku *Lausitzer Rundschau*, přinesl článek *Warum Witaj in der Oberstufe ins Stocken gerät*¹⁴ (přibližně „Proč Witaj na vyšším stupni vážne“). Autorem je Christian Taubert, který má na kontě již několik článků o projektu WITAJ: v *Lausitzer Rundschau* publikoval roku 2012 na toto téma rozhovor s předsedou Domowiny Dawidem

¹³ Extraits des Cahiers de Relations Internationales 1964, L'Europe Centrale.

¹⁴ <http://www.lr-online.de/nachrichten/Tagesthemen-Warum-Witaj-in-der-Oberstufe-ins-Stocken-geraet;art307853,5599932>

Statnikem¹⁵ a loni v srpnu s projektem a s Lužickými Srby vůbec seznámil jihoněmecké čtenáře listu *Saarbruecker Zeitung*¹⁶. V aktuálním textu představuje problematiku situaci v dalším lužickosrbském vzdělávání dětí, které prošly předškolní výukou WITAJ. (Německý výraz „Kita“, dnes běžná zkratka z „Kindertagesstätte“, tj. dětské denní zařízení, zahrnuje jesle, mateřské školky a školní družiny.)

Po školkách WITAJ je velká poptávka dokonce i z německy mluvících rodin. Na území spolkového státu Braniborska se dnes k lužickosrbské národnosti hlásí na 20 000 lidí, což je několikrát více, než kolik opravdu lužickosrbsky mluví. Jenže potíže nastanou, když tyto děti mají pokračovat v lužické srbštině na základní škole a dále – chybí stále více učitelů. Stejná situace je v Horní Lužici, kde se uvádí dvojnásobná populace Lužických Srbů než v Lužici Dolní. Taubert hovořil s Markusem Kóncarem, zastupujícím jednatelem dolno-lužické Domowiny. Ten popsál, jak v loňském roce přišlo na Dolno-lužickosrbské gymnázium v Chotěbuzi tolik přihlášek, že by namísto dvou tříd mohli otevřít tři, nakonec však bylo 12 uchazečů se znalostmi dolno-lužické srbštiny (tedy těch, kteří prošli nižší školou zapojenou do projektu WITAJ) odmítnuto. M. Kóncar v rozhovoru označil každého odmítnutého žáka za hořkou ztrátu a litoval, že školství nedokáže reagovat flexibilněji. Nejde totiž o výuku dolno-lužické srbštiny, která je dostupná i jinde, nýbrž o to, že na tomto gymnáziu je lužická srbština dorozumivacím jazykem. Autor se zamýšlí nad paradoxem, že na jedné straně se usilovně hledají posluchači pro lipskou sorabistiku a studium učitelství, a na druhé straně se zájemci odmítají již na úrovni střední školy. Další problém se jeví v tom, že dolno-lužickosrbské studenti učitelství sice obvykle složí první státnici (po odborném jazykovém studiu), ale pak neprojdou do tzv. studijního semináře, který představuje následnou, jedno až dvouletou pedagogickou přípravu přímo při škole. Podle Kóncara je tomu tak proto, že se v Chotěbuzi nikdo nezajímá o maturitní vysvědčení uchazečů o místo „referendáře“ (tj. praktikanta, kandidáta učitelství na gymnáziu), z něž se jediné pozná, že dotyčný mluví lužickosrbsky – a odmítnutý uchazeč pak skončí někde v Bavorsku či Bádensku-Württembersku a pro Lužici je ztracen. (Pro podrobnější informaci o systému viz na německé Wikipedii hesla *Lehramtsstudium* a *Studienseminar*.) Školský úřad v Chotěbuzi naopak uvádí, že všechny uchazeče o učitelství lužické srbštiny posuzuje přednostně a že obor byl před časem prohlášen za nedostatečný, což znamená vlastně záruku zaměstnání, loni prý také byli přijati všichni uchazeči. Háček je v tom, že to se týká učitelů lužickosrbského jazyka, chybějí však odborní učitelé schopní učit lužickosrbsky svůj předmět, např. fyziku.

K řešení problému se nyní Braniborsko a Sasko chtějí spojit. V Sasku bylo již zřízeno stipendium – dostanou je maturanti lužickosrbského gymnázia, kteří nastupují ke studiu učitelství lužické srbštiny (stávajícího stipendijního bonusu pro mluvčí lužické srbštiny se to nedotkne). Vláda v Drážďanech plánuje i obdobnou podporu nesrbských studentů, kteří umějí polsky, česky, slovensky nebo rusky; záleží ovšem na lipské univerzitě, zda bude souhlasit. Článek cituje prof. Edwarda Wornara, vedoucího ústavu sorabistiky: ten považuje lidi z venku za jedinou šanci. Může tím i stoupnout prestiž jazyka. Několik nadějných studentů z Polska už ostatně v ústavu je. Zájemci bez základů lužické srbštiny to ale mají těžší. Aktuálně se v ústavu se 4,5 úvazky vzdělává 30 sorabistů, ročně se přijímá pět až osm, z toho průměrně jeden až dva se věnují dolno-lužické srbštině.

Letos v srpnu tedy došlo k dohodě o rozšíření spolupráce: lipská univerzita bude vzdělávat i učitele dolno-lužické srbštiny, Braniborsko zajistí prostředky k financování pŕlúvazku na výuku a výzkum v oboru dolno-lužickosrbské didaktiky, jedno místo v oboru dolno-lužickosrbského jazyka a kultury bude pak financováno oběma zemi napŕl.

zbs

Za upozornění na článek děkujeme H.-J. Mietheovi z Chotěbuze.

¹⁵ <<http://www.lr-online.de/nachrichten/Tagesthemen-Witaj-ist-auch-ein-Projekt-fuer-Europa;art1065,3981057>>

¹⁶ <<http://www.pressreader.com/germany/saarbruecker-zeitung/20150822/282664686133634/TextView>>

KAK TO WIDŽU JA

Serbscy mlodostni zwonka sydlenskeho ruma – Drježdžany

Najpozdzjšo z 19 lětami wopušči wětšina mlodostnych Lužicu. Pŕičiny za to su při tym *wšelakore*. Pak wabi jich daloki swět za wulku *jězbu*, pak daja so wukublač abo maja cyle jednorje nós poŕny wjesneho žiwjenja. Najčastišo pak přecehnje mlodzina studija dla. A při tym dawa jasných faworitow, štož wólbu města nastupa. Sobu na přních městnach steja při tym Drježdžany a Lipsk. Lipsk wabi ze swojej tradiciju, wučerjow a sorabistow hospodować, techniska uniwersita w Drježdžanach *skerje twarskich* inženjerow narěči. A z tym staj tež *splahaj tróšku dželenaj*, přetož napadnje w Drježdžanach na pŕikład wysoka kwota mlodych muži.

W Drježdžanach eksistuje cyle studentske towarstwo z mjenom Bjarnat Krawc. Tu maja serbscy studenća zbožo a bydla na „serbskej etaži“. To rěka, zo maja tróšku serbskeje sfery w studentskim internaće blisko uniwersity. Tučasnje bydli něhdže 12 serbskich studentow blisko sebi. Ale što činja drježdžanscy studenća nimo bydlenja zhromadneho? Na pŕikład witaja zhromadnje nowy semester w přním tydženju noweho semestra a wotewrja za to wšitkim serbskim studentam, ale tež Serbam z Drježdžan a wokoliny a zajimcam durje k swojemu domicilej. Při spěwje a piwje rozprawja so wo *nazhonjenjach* w semesterskich prózdninach, wo nowych modulach a wučerjach při studiju a cilach za semester.

Nimo swjećenja pak pŕihotuje so tučasnje tež hižo program za Schadzowanku w nazymniku. To pak je hišće malke potajnstwo.

K tradiciji je so tež wuwio tak mjenowane nalětne pućowanje drježdžanskich studentow. Tak dojedŕu sebi do bliskich horin, na pŕikład do Sakskeje Šwicy, a daja sebe zhromadny džeň w pŕirodže lubić. Ale nimo tutych wulkich zarjadowanjow wuwija so mjez studentami krute přecelstwa, někotre z nich traja čas žiwjenja, a tuž wuzija studentski čas tak derje kaž móžno na zabawne wašnje.

Kristin Heelemanec

Slovníček: *wšelakore* – různé, *wšelijaké*; *jězba* – jízda; *skerje* – spíše; *twarski* – stavební; *splahaj staj dželenaj* – obě pohlaví jsou oddělena, dělí se (duál); *nazhonjenje* – zkušenost

ZÁPISNÍK

Společnost přátel Lužice si dovoluje co nejsrdečněji poblahopřát Juriji Luščanskému k jeho životnímu jubileu. Vážíme si jeho dlouholeté práce ve prospěch přátelských vztahů a spolupráce mezi Lužickými Srby a Čechy a přejeme mu hodně zdraví, sil a chuti do dalších společných podniků.

Předsednictvo SPL a redakce ČLV

Společnost přátel Lužice si vás dovoluje pozvat na akce pořádané do konce tohoto roku:

- 5. 11., 14:00, Lužický seminář – přednáška Martina Šlechty o výuce češtiny v Lužici
- 14. 11., 18:00, regionální knihovna Teplice – přednáška o Lužici, SPL, vzájemné historii
- 19. 11. – zájezd na Schadzowanku do Budyšina
- 3. 12., Lužický seminář – odpoledne věnované Juriji Brězanovi, představení nového překladu *Příběhy o vodě*
- 5. 12., Lužický seminář – Mikulášská 2016
- 14. 12., 17:00, Lužický seminář – předvánoční večer SPL, prezentace a křest publikace *Pražské sorabistické studie II.*
- 17. 12. – adventní zájezd do Ochranova a Budyšina

Na připravované zájezdy se hlase na adrese luzice@luzice.cz, zbývají poslední volná místa.

Těšíme se na vás!

Prezident Václav Havel přijal představitele Lužických Srbů.

2. 7. 1999 při příležitosti návštěvy severních Čech (Šluknov, Rumburk, Varnsdorf, 1.–2. 7.) přijal prezident V. Havel ve Varnsdorfu Lužické Srby: předsedu Domowiny Jakuba Brankačka, předsedkyni Lužickosrbského školského spolku a ředitelku nakladatelství Domowiny Ludmilu Budarjowou, předsedu Svazu lužickosrbských umělců Benedikta Dyrlicha, předsedu Matice lužickosrbské dr. Měrcína Völkela i české zástupce města starostu Jaroslava Tomáška a básníka Milana Hrabala. Předseda Domowiny v projevu zdůraznil staleté přátelské styky lužickosrbsko-české a významnou českou pomoc pro bytí Lužických Srbů, zejména při výchově mládeže (Lužický seminář v Praze, gymnázium aj. školy ve Varnsdorfu po r. 1945). L. Budarjowa podotkla, že Lužičtí Srbové jako malý národ potřebují pomoc velkého slovanského národa českého. J. Tomásek a M. Hrabal informovali prezidenta o činnosti čestného varnsdorfského občana skladatele Bjarnata Krawce a jeho dcery graficky Hanky Krawcec. Jejich výstavu si v městském muzeu V. Havel prohlédl. Zajímal se o přátelské styky Varnsdorfu s Lužickými Srby, o slavnost lužickosrbské poezie, společně výstavy i koncerty. Prohlédl si sbírku básní Na druhé straně slunce / Na druhé straně slónca a zapsal se do kroniky Varnsdorfu. Předseda Domowiny jménem Lužických Srbů pozval prezidenta k návštěvě Budyšina a vyslovil prosbu, aby prezident České republiky myslil i na malý slovanský národ Lužických Srbů. B. Dyrlich poukázal na plodné styky mezi lužickosrbskými a českými umělci i spisovateli a daroval V. Havlovi dvě své sbírky básní a cédéčko s hudbou A. Dvořáka, D. Kobjely a J. Pilka. Kromě toho prezident dostal Smolerovy Pěsničky, kalendář a knihu M. Völkela o dějinách Matice lužickosrbské. V. Havel vyjádřil radost, že se s Lužickými Srby setkal. Dosud je znal jen teoreticky. Potěšilo ho, že s nimi mohl besedovat osobně. – Po T. G. Masarykovi je V. Havel druhý náš prezident, který se s Lužickými Srby oficiálně setkal. SN 2. 7., Př 9. 7. 1999

Tuto zprávu, zkrácenou verzi článku ze Serbských Nowin, přinesl ČLUV 9/1999. V den Havlových nedožitých 80. narozenin (5. října) byla na facebooku Společnosti přátel Lužice zveřejněna připomínka této události, která vyvolala zjitřenou diskusi. Kritické hlasy relativizovaly význam setkání s tím, že Havel nic víc pro srbskou Lužici neudělal, že byl ve Varnsdorfu jako soukromá osoba, že o Srbech nic nevěděl atd. Zapojil jsem se do diskuse, abych jako účastník setkání uvedl na pravou míru některá nepravdivá tvrzení. Musel jsem si proto oživit paměť, což mi prospělo při přípravě tohoto textu.

Jak jsem se k této události dostal já? Pracoval jsem tehdy na varnsdorfském městském úřadě. Než zástupci prezidentské kanceláře poprvé přijeli do Varnsdorfu připravovat program pro návštěvu prezidenta republiky ve Šluknovském výběžku (nemýlím-li se, bylo to v roce 1998), dostal jsem za úkol připravit kulturní a společenskou část programu ve Varnsdorfu. Můj návrh, aby se prezident setkal s Lužickými Srby a víc se o nich dozvěděl při osobním kontaktu, úředníky z Hradu zaujal. Samozřejmě, program musel být bohatší, ale to je jiná kapitola. Cesta byla z důvodu prezidentovy nemoci odložena na rok 1999. Tehdy mi odpovědný pracovník prezidentské kanceláře sdělil, že podle stanoviska ministerstva zahraničí není setkání s Lužickými Srby možné, protože nemají reprezentanty na úrovni vlády. Na to jsem reagoval, že prezident Havel je přece svobodným občanem svobodného státu, a může se tedy na tomto území setkat s kým chce a kde chce. Nej-

sem tak domýšlivý, abych si myslel, že zrovna tahle moje věta rozhodla, ale Havel se skutečně u nás s představiteli Lužických Srbů setkal.

Musím však podotknout, že i tak svobodomyšlný prezident, jakým byl Havel, musel dodržovat protokol – projevovat sice upřímný zájem, ale vyjadřoval se k přáním Lužických Srbů zdrženlivě. Alespoň já žádný konkrétní slib neslyšel, a to jsem stál hodně blízko. Na druhou stranu je logické, že slibovat „z voleje“ něco, co sám nemůže rozhodnout, by bylo populistické a neuvážené. Přesto však, alespoň pro Lužické Srby, to byla velká událost. Soudím tak podle reakcí v tisku i pozdějších soukromých rozhovorů s mnohými z nich. Ve facebookové diskusi se objevil názor, že Havel o Lužických Srbech nevěděl, uvedme tedy citát z článku Manfreda Laduše, zveřejněného v Serbských nowinách 6. července 1999: „...odpověď po celém světě známého a uznávaného českého prezidenta svědčila o tom, že byl Václav Havel o nás, Lužických Srbech, dobře informován a že je nám nakloněn.“ Ve svém zamýšlení vyjadřuje Benedikt Dyrlich, jeden z účastníků setkání, v témže vydání SN přesvědčení, že „prezident Havel právě při prohlížení knížky s poezií mladých Lužických Srbů pocítoval, že lužickosrbsko-české styky sahají do budoucnosti.“

Možná Havel pro Lužici už nic dalšího podstatného neudělal. Nemám pro takové ani opačné tvrzení podklady. Ale už jen to, že se prezident českého státu – i přes nesouhlasný postoj expertů na zahraniční politiku – rozhodl oficiálně se setkat s Lužickými Srby, a že tak učinil ve Varnsdorfu, předznamená ve druhé polovině čtyřicátých let minulého století „oknem do Lužice“, mnozí v Lužici přijímají s povděkem a úctou. A svým vstřícným postojem nepochybně otevřel dveře k dalším jednáním ve prospěch česko-lužických vztahů, ať už byla později úspěšná, nebo ne. Pro nás varnsdorfské to mělo dvojí efekt. Nejprve to byla nespokojenost občanů města, kteří měli prezidentovi za zlé, že cizincům věnoval podstatně více času než jim. A později jsme pocítili, že v Lužici začínají české – a především varnsdorfské – prolužické aktivity brát vážněji než dosud.

Závěrem několik snad i úsměvných detailů ze zákulisí popisované historické události:

K příležitosti prezidentské návštěvy byla v roce 1998 urychlena příprava výstavy o Bjarnatu a Hance Krawcových ve varnsdorfském muzeu. Byla pak přístupná veřejnosti po obvyklou dobu a poté uložena do depozitáře. Po roce byla pro pana prezidenta znovu instalována na jediný den.

V rámci setkání připravilo městské divadlo v atriu muzea krátký kulturní program s vystoupením zdejšího pěveckého sboru Kviltet. Když zaznělo *Prší, prší, jen se leje*, začala skutečně padat voda z nebe, takže si účastníci doposlechli píseň pod deštníky a poté byl program ukončen.

Při přípravě prezidentské návštěvy navštívil muzeum šéf ochrany prezidenta se svým týmem, prohledali celý dům a zjistili mimo jiné, že všechny komíny jsou v havarijním stavu. Po dohodě mezi starostou města a přednostou okresního úřadu byly komíny urychleně opraveny. Současně byla ulice u muzea, po které prezidentská kolona přijela, nově vyasfaltována. Tehdejší vedoucí muzea Josef Zbihlej byl velmi potěšen a přál si víc takových návštěv.

A poslední momentka možná nejvíc vystihuje tehdejší uvolněnou dobu: pan prezident v rámci své návštěvy muzea navštívil toaletu. Na upomínku této události místní výtvarník vytvořil na přání muzea malou kovovou pamětní desku.

Závěrem: ve Varnsdorfu i na jiných místech světa se v kronikách i pamětech často připomíná skutečnost, že „císař pán přenocoval v této budově na cestě jinam“. Návštěva Havlova a setkání s Lužickými Srby byla podstatnější událostí, než jen „že tudy jel a někomu věnoval úsměv“. Proto stojí za připomenutí.

Milan Hrabal

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, www.luzice.cz, luzice@luzice.cz, ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech nákladem 300 výtisků. Cena 30 Kč.
Redakční rada: vedoucí redaktorka Eliška Papcunová, Ú Santošky 11, 150 00 Praha 5, elispapcunova@gmail.com; zástupce vedoucí redaktorky: Jan Zdichyneck, zdichy.j@seznam.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Štefan Pilát. Sazba: Martina Lapišová.
Roční předplatné: ČR 300 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet Fio banka, a. s., 2900678633/2010.
Objednávky a stížnosti na nezasilání: Redakční rada ČLUV, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, luzice@luzice.cz, tel. 728 581 822.
Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.
MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.